تحریم محققان و پژوهشگران ایرانی، تحریمی غیراخلاقی علیه علم: نامه‌ای به سردبیر

Sanctioning Iranian researchers and scholars, an unethical sanction against science: a letter to the editor

سردبیر محترم

تحریم فعالیتی است که به وسیله یک یا چند بازیگر بین‌المللی به‌عنوان مجری یا مجریان تحریم، علیه یک یا چند کشور دیگر که هدف تحریم‌ها قرار گرفته‌اند، به منظور محروم ساختن آنها از انجام برخی مبادلات یا وادار ساختن آنها به پذیرش هنجارهایی معین و مهم از دید مجریان تحریم، اعمال می‌شود.[۱-۴]

تحریم‌های اقتصادی نمونه‌ای از چنین سیاست‌هایی هستند که به منظور دستیابی به یک هدف سیاسی، فشار اقتصادی بر کشور هدف اعمال شده و می‌تواند ممنوعیت مالی، مسدود کردن دارایی‌ها و محدودیت‌های صادرات و واردات، و ... را شامل شود.[۱-۳] بر این اساس گزارش شده است که با توجه به متفاوت بودن زمینه اجتماعی-اقتصادی کشورهای تحریم‌شده درجات مختلفی از تاثیرات اقتصادی و بهداشتی در کشورهای تحریم‌شده انتظار می‌رود.[۱]

ایران یکی از این کشورهای تحریم شده است که در طول سالیان متمادی درگیر این تحریم‌های شدید بوده است،[۱و۲] گرچه مطالعات در این زمینه گزارش داده‌اند که تحریم‌های اقتصادی با ایجاد اختلال در تعیین‌کننده‌های اجتماعی سلامت و دسترسی به دارو و مراقبت، پیامدهای منفی بر سلامت جمعیت در ایران داشته‌اند،[۱-۳] اما با توجه به اینکه ایران همیشه درگیر تحریم های شدید بین المللی بوده است، مردم این کشور با تحریم و مفهوم آن ناآشنا نیستند و همواره کشورهای مستبد تلاش کرده‌اند تا با ایجاد تحریم زمینه فشار و تسلیم را در کشور ایران فرآهم کنند.

متاسفانه پس از جنگ ۱۲ روزه در ابتدا به صورت نامحسوس و رفته رفته به صورت بسیار آشکار، محققان و پژوهشگران ایرانی نیز با مفهوم جدیدی بنام تحریم محققان رو به رو شده‌اند که تا به امروز و پس از جنگ رمضان ادامه داشته و محدودیت‌های شدیدی را برای محققان ایرانی به‌وجود آورده است، محققان ایرانی با ریجکت‌ها و ویتدراوهای بسیار زیادی از انتشارات مختلف رو به رو شدند که قبلا سابقه نداشته، در حالی‌که در متن آن ایمیل ها متن‌های ثابت و از پیش نوشته شده‌ای وجود دارد که نشان از عدم بررسی توسط مجله بوده و گاه در مکاتبه با خود سردبیران مجلات نیز، آنها از وجود این مقاله اظهار بی اطلاعی می‌کنند که می‌تواند بیانگر این موضوع باشد که پیش از ارسال مقاله به سردبیر یک بررسی اولیه نیز وجود دارد و موجب تحت تاثیر قرار گرفتن یک مقاله در نتیجه تصمیمات حاصل از تحریم‌ها می‌باشد. اصولا محقق را باید چه تعریف کرد که بتوان آن را شامل تحریم‌ها دانست؟ محققان کسانی هستند که پژوهش‌هایی را در جنبه‌های مختلف انجام می‌دهند و برای سوالاتی که نیازمند پاسخ است، به‌دنبال پاسخ و راه حل می‌گردند، حال اگر این تعریف را بپذیریم باید بگوییم: محقق تحریم می‌شوی تا دنبال پاسخ نگردی؟ تحریم می‌شوی تا آن پاسخی که من می‌خواهم را بیان کنی؟

واقعا بسیار سخت است که مفهوم تحریم محقق و محققان را بیان کرد! چرا باید محققان یک کشور تحریم شوند؟ مگر نه اینکه تحقق و پژوهش در مجلات چاپ می‌شوند تا همه دنیا از مطالب آن استفاده کنند؟ یک پژوهشگر تمام زمان خود را صرف یک پژوهش می‌کند و بسیاری اوقات هزینه‌های زیادی را متحمل می‌شود و سپس آن را به مجله ارسال می‌کند و پاسخ مجله این است که شما تحریم هستید و مقاله ریجکت می‌شود!!!

اصول برقراری و شکل دهی سازمان بهداشت جهانی وجود این نگرش است که سلامت جهانی درگرو سلامت تک به تک کشورهای عضو است و تاثیر این نگرش به خوبی در وضعیت پاندمی کووید-۱۹ و گسترش آن در جهان خود را نشان داد، حال فرض کنید در آن شرایط کشوری به دارویی یا واکسنی دست پیدا می‌کرد اگر کشورهای دیگر را تحریم می‌کرد و یا اینکه فقط خود موفق به واکسیناسیون جامعه خود می‌شد آیا می‌توانست جلوی پیشرفت این پاندمی را بگیرد، گرچه در آن زمان چنین چیزی هم مرسوم بود اما تا زمانی که ایمنی گروهی (Herd immunity) در تمام کشورهای جهان شکل نگرفت، سلامت هیچ کشوری در جهان تضمین نشد، این بخش سلامت و ایمنی جامعه است، در همان زمان در بخش پژوهشی مجلات به منظور اینکه نوع ویروس و شرایط آن و انتقال بیماری را بشناسند و آگاهی بیشتری از آن داشته باشند، مقالات را پیش از داوری به صورت (pre-print) به چاپ می‌رساندند و این نقش عمیق پژوهش و تحقیق را بدون محدودیت نشان می‌هد.

بسیار جالب است، اگر کشورهای دنیا خود را در قالب ملل متحد می‌نامند، سپس سازمان‌های بین المللی چون بهداشت جهانی را راه اندازی می‌کنند یعنی اینکه دانسته‌اند سلامت جهانی در گروه سلامت همه کشورها و تک به تک اعضای کشورهای جهان است، حال این کشورها، از نظر سیاسی، اقتصادی و عوامل دیگر یک کشور را تحریم می‌کنند، گرچه چنین رویکردی نیز اخلاقی نبوده و مستکبرانه و ناشی از خوی غرور و تکبر در

[Downloaded from tumj.tums.ac.ir on 2026-11-03]

این کشورهاست تا کشورهای دیگر را تحت سلطه خود درآورند، اما واقعا تحریم محققان و پژوهشگران یک کشور چه چیزی را از خود آن پژوهشگران محدود می‌کند؟ جز اینکه جامعه علمی دنیا را از تحقیقات علمی محروم می‌کند؟ آیا واقعا این کشورها می‌دانند تحریم تحقیق یعنی چه؟ این تحریم مانند تحریم اقتصادی نیست که خود کشور تحریم شده متضرر شود ! آیا می‌دانند؟

علم و تحقیق رشته‌ای وابسته به هم است و تابع جغرافیا نیست که کشوری محدود شود و سپس به آن کشور ضرر وارد گردد، این ضرر به همه محققان دنیا وارد می‌گردد. متاسفانه رویکردی که بسیاری از انتشارات تحت تاثیر شرایط سیاسی به منظور فشار بر محققان وارد کرده‌اند نه تنها اخلاقی نیست بلکه قابل درک هم نیست. همان‌طور که یک پزشک قسم می‌خورد در حفظ جان انسان‌ها تلاش کند همان‌طور که در اساسنامه‌ی سازمان جهانی بهداشت، هدف این سازمان را دستیابی مردم به بیشترین سطح سلامت ممکن بیان می‌کند[۵]، محققان دانشگاهی چه سازمان‌های علوم پزشکی و چه غیر آن، هدفی جز پاسخ به سوالات علمی ندارند و هدف همه آنها مانند هدف همه محققان دنیا تلاش برای ارتقا سلامت همه مردم دنیاست. لذا جامعه جهانی، سازمان ملل متحدد و زیر مجموعه آن سازمان جهانی بهداشت، باید تلاش کند، بخاطر علم، بخاطر اخلاق چنین تحریم غیراخلاقی و غیر منطقی را که بر علیه ایران یا هر کشور دیگری که دچار تحریم‌های سیاسی و اقتصادی است، وارد شده را پایان دهند و بداند محقق دانشی را ارائه می‌دهد که همه دنیا از آن بهرمند خواهند شد. البته لازم است که زیرساخت مجلات داخلی و همچنین همکاری و جذب این مجلات از مقالات داخلی نیز تقویت شوند تا محققان داخلی بتوانند از مجلات داخل کشور بهرمند شوند و چنین تحریم هایی جامعه علمی کشور را تحت تاثیر خود قرار ندهد.

مسعود محمدی*

مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی جهرم، جهرم، ایران.

*نویسنده مسئول: جهرم، دانشگاه علوم پزشکی جهرم، مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت. تلفن: ۰۷۱-۵۴۳۳۱۵۲۰

E-mail: Masoud.mohammadi1989@yahoo.com

Masoud Mohammadi Ph.D.*

Research Center for Social Determinants of Health, Jahrom University of Medical Sciences, Jahrom, Iran.

*Corresponding author: Research Center for Social Determinants of Health, Jahrom University of Medical Sciences, Jahrom, Iran. +98-71-54331520

E-mail: Masoud.mohammadi1989@yahoo.com

References

1. Aloosh M, Aloosh A. Economic sanctions and spread of infectious diseases. *Health Policy*. 2023;138:104921. doi: 10.1016/j .healthpol.2023.104921.
2. Aloosh M, Salavati A, Aloosh A. Economic sanctions threaten population health: the case of Iran. *Public Health*. 2019;169:10-13. doi: 10.1016/j.puhe.2019.01.006.
3. Sahraian MA, Moghadasi AN, Eskandarieh S. Economic sanctions against Iran as an important factor in threatening the health of patients with multiple sclerosis. Curr J Neurol. 2021 Jan 4;20(1):15-22.
4. Ali MM, Shah IH. Sanctions and childhood mortality in Iraq. *Lancet*. 2000;355(9218):1851-1857. doi: 10.1016/S0140-6736(00)02289-3.
5. World Health Organization. About WHO: Better health for everyone, everywhere [Internet]. Geneva: WHO; [cited 2026 Sep 19]. Available from: : https://www.who.int/about/what-we-do.

[Downloaded from tumj.tums.ac.ir on 2026-11-03]